

<https://doi.org/10.18485/primling.2023.24.5>

UDC 371.3:811.111'366

UDC 811.111'243

Оригинални научни рад

Примљен: 8. 9. 2022.

Прихваћен: 1. 10. 2022.

Nina Ilić¹

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet

Tamara Verežan²

Visoka poslovna škola strukovnih studija u Novom Sadu

ZNAČAJ PODUČAVANJA KOGNATA U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA KAO STRANOG

Apstrakt: Cilj rada je bio da utvrdi koliko su nastavnici upoznati sa temom kognata, kao i u kojoj meri i na koji način obrađuju kognate u nastavi. Rezultati upitnika ukazuju na to da je svest o važnosti kognata u nastavi visoka, kao i da im nastavnici „ponekad” posvećuju pažnju. Rezultati su takođe pokazali da se nastavnici najčešće odlučuju za eksplicitne tehnike podučavanja, a znatno ređe za neku od kreativnijih strategija. Stoga, autorke daju predlog kreativnih vežbi koje aktiviraju različite strategije usvajanja jezika, te doprinose efikasnom savladavanju kognata. Konačno, ukazuje se i na značaj prilagođavanja ovakvih aktivnosti i izbora kognata potrebama učenika.

Ključne reči: pravi kognati, lažni kognati, nastava engleskog jezika kao stranog, strategije usvajanja vokabulara

Uvod

Pravi prijatelji, tj. *pravi kognati* su lekseme u dva ili više jezika koje imaju istu formu i semantički sadržaj, dok su *lažni prijatelji*, tj. *lažni kognati* lekseme koje su slične ili identične forme, a različite sadržine. Ovi parovi reči se izučavaju u okviru različitih disciplina koje se bave jezikom: leksikografija, komparativna i kontrastivna analiza, nauke o prevođenju, opšta, istorijska,

¹ nina.ilic@ff.uns.ac.rs

² tverezan@gmail.com

kontaktna lingvistika i etimologija, a često se pominju u vezi sa bilingvizmom i diglosijom. Međutim, fenomen pravih i lažnih parova je značajan ne samo za teorijsku lingvistiku, već i za metodiku nastave pošto može da doprinese bržem usvajanju vokabulara ili negativnom leksičkom transferu. Ipak, čini se da je ova oblast zapostavljena u nastavi. Stoga se ovaj rad bavi značajem kognata u nastavi. Pored pregleda literature, rad ima za cilj davanje konkretnog doprinosa ovoj temi, kroz analizu rezultata istraživanja o stavovima nastavnika. Konačno, na osnovu rezultata istraživanja i vodeći se strategijama za usvajanje jezika Rebeke Oksford (Oxford 1990), autorke daju predlog aktivnosti koje se mogu koristiti u nastavi.

Pregled literature

2.1. Kognati: termini i podela

Najopštija podela kognata je na prave i lažne. Pravi kognati su reči koje su „zajedno rođene“ (lat. *cognatus*: *co*-zajedno, *-gnatus*-biti rođen), čija se forma i značenje značajno preklapaju u dva ili više jezika, bez obzira na to da li je uzrok sličnosti tipologija, tj. zajedničko poreklo dva jezika ili se radi o pozajmljenicama (Friel & Kennison 2001; Jarvis 2009, cit. prema Otwinowska & Szewczyk 2019). Dok kod pravih kognata postoji manja dilema oko definicije, kod lažnih kognata postoji više termina, definicija i podela. Termin *lažni prijatelji*, koji su prvi put u njegovom francuskom obliku *faux amis* upotrebili Kesler i Derokinji (Kœssler & Derocquigny 1928), koriste mnogi autori (npr. Buntić 1994). Međutim, Luis (Lewis 2008) navodi i mnoge druge termine: međujezička homonimija, lažna braća, zavodljivi izrazi, zbunjujuće reči, nepravde srodnice, reči izdajice, homonim, heterosemija, analogija, alogonim, paronimi, tautonimi, aproksimati, pseudoanalogonimi, koji se ne odnose uvek na istu grupu reči, i zaključuje da je termin *lažni prijatelji* najprimereniji zbog dužine i učestalosti korišćenja. S druge strane, Prčić (2012: 205) zastupa stav da su na srpskom najprimereniji termini *pravi* i *lažni parovi*, dok termin *lažni prijatelji prevodioca* koristi samo da uputi na prirodu odnosa između ovih parova reči i prevodilaca/učenika kojima one stvaraju poteškoće.

Većina autora definiše lažne parove na sličan način – kao parove leksema u dva jezika istog ili sličnog oblika, a različitog značenja. Kovačević (2009) govori o rečima i izrazima koji mogu da dovedu do pogrešnog prevoda, dok ih Luis određuje kao „međujezične nesporazume pri prevođenju ili usmenoj komunikaciji što se javljaju kao rezultat refleksnog prepoznavanja

leksičkih oblika te podrazumijevanje da i u materinskom jeziku i u stranom jeziku slične ili iste riječi imaju isto značenje” (Lewis 2008: 173).

Neusaglašenost postoji i kod klasifikacija kognata koje mogu biti prema: poreklu reči, tipu jezičke jedinice koja se analizira (npr. prefiksi, sufiksi, reči, fraze i izrazi, kolokacije ili gramatička struktura), tipu (formalnom, tj. morfološkom ili semantičkom) i nivou poklapanja (tj. korespondencije gde postoji kontinuum između potpunog poklapanja i potpunog nepoklapanja oblika i značenja). Podele zavise i od specifičnosti i bliskosti, tj. udaljenosti samih jezika koji se porede. Iscrpan pregled literature i podela na temu lažnih parova u raznim jezicima daje Buntić (1994), a vredi pomenuti i podele koje daju Vajsbergs (Veisbergs 1996) i Nikolsova (Nicholls 2002)³. Kako se u ovom radu bavimo englesko-srpskim kognatima, predstavimo klasifikacije Ivira (1968 i 1985) i Prčića (2012).

1.1.1. Klasifikacija – Ivir (1968)

Ivir (1968: 149-150) definiše srpsko-engleske⁴ kognate kao reči ili delove reči koje su s jedne strane poreklom iz klasičnih ili modernih evropskih jezika a koje su ušle u engleski i srpski jezik, i s druge strane engleskog porekla koje se koriste u srpskom i razlikuje kognate na semantičkom i morfološkom nivou. Na semantičkom nivou autor deli reči u 4 grupe prema obimu poklapanja: 1. parovi sa identičnim značenjem (potpuno preklapanje); 2. parovi sa delimičnim poklapanjem, značenje u prvom jeziku je uže nego u drugom; 3. parovi sa delimičnim preklapanjem, značenje u prvom jeziku je šire nego u drugom; 4. parovi bez preklapanja značenja. Ukoliko reč ima istovremeno i uže i šire značenje u jednom jeziku, tj. reč ima određena značenja u prvom jeziku koja nema u drugom ali i obrnuto, ona se navodi dva puta, u 2. i 3. grupi. Na primer, reč *realizacija* i u engleskom i u srpskom može da znači ostvarenje. Na engleskom *realisation* znači i shvatanje, razumevanje (*grasping or understanding something*), što nije slučaj u srpskom. Na srpskom *realizacija*

³ Interesantno je da Vajsbergs (Veisbergs 1996) i Nikolsova (Nicholls 2002), za razliku od ostalih autora, pominju i slučajne lažne prijatelje koji takođe predstavljaju izazov za učenike, ali izlaze iz okvira ovog rada jer se ne radi o kognatima, već o parovima kod kojih je sličnost slučajna i nema preklapanja na nivou značenja niti etimologije, kao npr. reč *pain* koja na engleskom znači *bol* a na francuskom *hleb*.

⁴ Ivir govori o srpskohrvatsko-engleskim parovima. Iako je u međuvremenu došlo do podele srpskohrvatskog na srpski i hrvatski jezik, Ivirovo delo se i dalje smatra najznačajnijim radom na temu srpsko-engleskih pravih i lažnih parova. U ovom radu su navedeni primeri preuzeti od ovog autora koji se i dalje upotrebljavaju u srpskom jeziku ili su reči date u srpskoj verziji npr. birokratija umesto birokracija.

može da znači prodaja, što nije slučaj u engleskom gde se koristi *sale, income from sales*.

U sve četiri grupe sličnosti postoje na morfološkom, fonetskom i grafičkom nivou, a manja odstupanja su posledica adaptacije pozajmljenica. Ivir (1968: 152) ističe da se, kada se govori o lažnim prijateljima, uglavnom misli na četvrtu grupu parova u njegovoj klasifikaciji, ali da druga i treća grupa ustvari prouzrokuju veće teškoće pri učenju i podučavanju zbog nijansi značenja.

Prva grupa su tzv. pravi kognati ili pravi parovi (*true cognates, true pairs*), a najveći broj ovih reči je iz polja nauke i tehnike kao npr. *atom (atom), molekul (molecule), biologija (biology)*, itd. Iako ova grupa reči ima skoro identično značenje, postoje razlike u kolokacijama, učestalosti i registrima. Kod kolokacija često ima odstupanja, tako su na primer reči *hemijski i chemical* kognati, ali se u složenici *hemijsko čišćenje* ne koristi **chemical cleaning već dry cleaning*. Dobar primer razlike u učestalosti su reči *mortalitet i natalitet* koje imaju svoje engleske parove (*mortality i natality*), ali se na engleskom češće koriste izrazi *death rate i birth rate*. Što se tiče registra, reč *birokratija* se u srpskom koristi u kolokvijalnom govoru, dok bi u engleskom u tom slučaju bila primerenija fraza *red tape* umesto *bureacracy* koja jeste ekvivalent, ali se koristi u formalnijem registru.

Druga grupa su parovi lažnih kognata (*deceiving cognates*) kod kojih je značenje u srpskom članu para uže. Ovde Ivir (1968: 154) daje primer *chemist – hemičar* jer na engleskom *chemist* ima šire polje značenja i odnosi se na hemičara ali i na apotekara.

Treća grupa su parovi kod kojih je značenje na srpskom šire, kao na primer u paru *himna – hymn*, pri čemu se reč *himna* na srpskom odnosi na književnu vrstu i nacionalnu himnu, dok na engleskom *hymn* ima samo prvo značenje, a za nacionalnu himnu se koristi reč *anthem*.

U četvrtoj grupi parova, koji se najčešće nazivaju lažnim prijateljima prevodioca, značenje se ne preklapa. Ovi parovi potiču iz istog izvora, ali su se različito razvijali u različitim jezicima. Kontrastivna analiza u ovom slučaju predviđa probleme u učenju jezika. Verovatnoća da će pogrešiti je ista i za srpske govornike koji uče engleski i za engleske govornike koji uče srpski. Ivir (1968: 155) navodi primere *actual* (koji znači pravi, stvaran) i *aktuelan* (trenutni, tj. current, pressing, urgent), kao i *ambulanta* (out-patient clinic) i *ambulance* (kola hitne pomoći).

Ivir (1968: 156 -158) govori i o lažnim parovima na morfološkom nivou, tj. na nivou prefiksa i sufiksa koji su različiti u srpskom i engleskom, a neizvorni govornici pretpostavljaju da postoji sličnost. Neki od primera su: *autoportret – selfportrait, dezinformisati – misinform, autobus – bus*,

rekonvalescent – *convalescent*, *kodirati* – *encode*, *municija* – *ammunition*, *stadion* – *stadium*, *fotografija* – *photograph*, *grafikon* – *graph*, *fotograf* – *photographer*.⁵

Ivir (1968, 1985) pominje i izmišljene parove, tj. reči koje izgledaju kao da bi mogle postojati u nekom jeziku ali to nije slučaj; reči koje neizvorni govornici izmisle po ugledu na reči iz svog maternjeg jezika, kao kod reči *degustacija* na koju neizvorni govornici primene pravila tvorbe reči i dobiju nepravilan oblik **degustation* za *wine-tasting*. Dolazi do preoblikovanja ili doslovnog prevođenja sa srpskog na engleski, pa tako nastaju pogrešne reči koje deluju kao engleske ali ih izvorni govornik engleskog ne bi prepoznao. Vajsbergs (1996) ovu grupu naziva pseudo lažnim prijateljima dok ih Prčić (2012: 212) stavlja van klasifikacije, jer smatra da „nisu ni anglicizmi, ni engleske, ni lažni parovi, a ni reči”.

1.1.2. Klasifikacija – Prčić (2012)

Prčić (2012) se bavi pravim i lažnim parovima iz perspektive anglicizama i primećuje, kao i Ivir, da lažni prijatelji ne samo što se često pogrešno prevode već i utiču na srpski tako što se značenja postojećih reči menjaju ili se kreiraju nove reči, tj. anglicizmi. Anglicizam je „prvo, svaka reč, ustaljena ili novija, koja je preuzeta iz engleskog i integrisana, u većoj ili manjoj meri, u sistem srpskog jezika (npr. *bebisiter* prema eng. *babysitter*), pri čemu ona ne mora nužno biti engleska po svom krajnjem poreklu (npr. *implementacija* prema eng. *implementation*); i drugo, svaka domaća ili odomaćena reč koja se u srpskom koristi pod uticajem engleskog jezika (npr. *ohrabriti*, u smislu ‘podstaći, podržati’, prema eng. *encourage*)“ (Prčić 2012: 205). Pod anglicizmom kao lažnim parom ovaj autor podrazumeva one anglicizme koji svojim oblikom i značenjem odstupaju od oblika i/ili značenja svog engleskog uzora, kao npr. *đus* u srpskom u smislu gusti sok od pomorandže, prema *juice* u engleskom u smislu voćni sok (Prčić 2012: 206).

Prčić (2012) navodi 6 tipova formalne (F1-6) i 6 tipova sadržinske korespondentnosti (S1-6) koji zajedno čine kontinuum, gde je na jednoj strani potpuno podudaranje forme tj. sadržine, a na drugoj potpuno nepodudaranje forme, tj. sadržine. Kombinujući ove tipove, Prčić (2012: 215-216) razlikuje 4 ranga korespondentnosti. Rang 1, tj. pravi par u kom su replika i model i formalno isti (F1) ili slični (F2) i sadržinski isti (S1), kao u primeru *fit* u smislu

⁵ Dimitrijević Savić i Danilović (2011a, 2011b) su se takođe bavile ovom temom i utvrdile da iako poznavanje derivacije u maternjem jeziku pozitivno utiče na usvajanje jezika, učenici ne koriste dovoljno strategije oslanjanja na sličnosti na nivou derivacije kod pravih kognata.

u dobroj kondiciji (kao u 1. grupi kod Ivira 1968). Rang 2, tj. formalni lažni par obuhvata primere kad su replika i model formalno slični (F3 i F4), kao i tzv. kseno model (F5), i sadržinski isti (S1) kao npr. *hepiend* prema eng. *happy ending*. Rang 3, tj. formalno-sadržinski lažni parovi gde su replika i model formalno isti (F1), vrlo slični (F2) ili slični (F3 i F4) uključujući i kseno model (F5), a sadržinski delimično različiti (S2-4), različiti (S5) ili potpuno različiti (S6), kao u primeru *akademik* što na srpskom znači član akademije nauke i/ili umetnosti i *academic* u značenju univerzitetski nastavnik, saradnik ili student. Rang 4 obuhvata sadržinske lažne parove gde su model i kripto replika formalno potpuno različiti (F6) a sadržinski isti (S1), kao u primeru *ohrabriti* koje znači podstaći prema engleskom *encourage*.

Ivir (1968) i Prčić (2012) na različit način pristupaju podeli kognata, tj. parova. Dok su u prvoj grupi i kod jednog i kod drugog autora pravi parovi, ostale grupe se razlikuju jer se Ivir bavi primarno odnosima značenja, a Prčić promenom reči u srpskom i anglicizmima. Kod Prčića rang 2 obuhvata formalne lažne parove, koje bismo kod Ivira možda svrstali u prvu grupu jer je značenje isto. Rang 3 se ne može podvesti niti pod jednu grupu kod Ivira, već bi svaki od primera morali prilagoditi Ivirovim kriterijumima u zavisnosti od toga da li je odnos konvergentan ili divergentan. Rang 4 je takođe različit jer Prčić uzima u obzir reči koje su u srpskom promenile značenje i konstatuje promenu koja je nastala, dok Ivir takve primere odbacuje kao greške i naziva lažnim parovima kao u primeru *model – maneken*.

2.2. Kognati i metodika nastave

Još Kesler i Derokinji (1928: xi-xviii)), u predgovoru rečniku francusko-engleskih lažnih parova, ističu značaj ovih parova pri podučavanju i prevođenju, i govornicima francuskog savetuju da se prisete starih upotreba francuskih reči iz parova da bi lakše prepoznali lažne prijatelje jer su mnoge reči koje su ušle u engleski iz francuskog u međuvremenu poprimile drugo značenje. I danas mnogi metodičari i nastavnici smatraju da je potrebno skretati učenicima pažnju na kognate jer pravi kognati doprinose bržem usvajanju jezika, dok lažni kognati predstavljaju problem te bi im trebalo posvetiti pažnju u nastavi. To potvrđuje i istraživanje koje je ispitalo koliko tačno govornici poljskog jezika koji uče engleski prevode kognate. Naime, 2,5 puta je veća šansa da osoba tačno prevede kognat nego reč koja nije kognat, a 3,6 puta je manja verovatnoća da će se lažni kognati tačno prevesti u odnosu na kontrolne reči, tj. nekognate (Otwinowska & Szewczyk 2019: 983). S druge strane, utvrđeno je i da zajednički koren i ortografske sličnosti ne znače da će đaci automatski prepoznati kognate. Tako Šikmanović (2013: 285) navodi da iako

skoro trećinu vokabulara odraslog Španca čine englesko-španski kognati, Španci često to ne primećuju. Aginaga Eceveria (Aguinaga Echeveria 2017: 35) iznosi podatak da đaci ne prevedu tačno 30% identičnih kognata, 40% sličnih kognata, i 62% parcijalnih kognata. Stoga je u nastavi potrebno posvetiti pažnju i pravim i lažnim kognatima.

Prepoznavanje parova reči sa istim poreklom je značajno u učenju jezika, a broj pravih kognata u maternjem i stranom zavisi od toga koji je jezik maternji, a koji strani. Na primer, za izvorne govornike romanskih jezika usvajanje jezika kroz prepoznavanje kognata trebalo bi da bude veoma lako zbog postojanja velikog broja reči koje su zajedničkog porekla u engleskom. Soto i Londonjo (Soto & Londoño 2011: 8) su utvrdile da đaci znatno bolje razumeju tekstove i više koriste kompenzacione strategije u govoru, tj. koriste češće reči na maternjem jeziku kad im nedostaje reč na engleskom, nakon što su obučeni da primećuju kognate. Zbog ovoga mnogi nastavnici predlažu različite tehnike učenja i podučavanja pravih kognata. Colorado (Colorado 2007) predlaže da, dok se tekst čita naglas, učenici podižu ruke kad čuju srodnu reč, koja se zatim objasni, ili da zaokruže kognate dok čitaju, da sortiraju ili sparuju kognate na karticama ili u tabelama. Slično, Alfaro (2017) je podučavao govornike španskog, đake petog razreda osnovne škole na nivou A1.2, kognatima u okviru aktivnosti čitanja i učenja vokabulara. Kognate je eksplicitno podučavao u okviru vokabulara koji se učio u lekciji, kroz prepoznavanje kognata u tekstu, podvlačenje, pravljenje lista pravih i lažnih prijatelja, vežbe povezivanja, igre, kartice, kvizove, grupne diskusije itd. Autor je pre čitanja teksta pokazivao kartice sa kognatima koje su sadržale reč, sliku, značenje i aktivnosti. Tako je podučavao npr. reči *problem*, *confusion*, *producing* koje su slične na španskom i većina đaka je razumela i zapamtila te reči, te su sa više samopouzdanja pristupili čitanju teksta jer su osećali da već znaju dosta reči, i samim tim bolje razumeli tekst.

Šikmanović (2013: 284) je utvrdila da odrasli prilikom otkrivanja značenja nepoznatog vokabulara na engleskom najčešće uočavaju reči srodne sa rečima u srpskom (tj. prave kognate). Učenici se češće oslanjaju na tu strategiju (87%) nego što koriste rečnik, pitaju nastavnika ili drugog učenika za prevod. Čak 92,7% ispitanika je smatralo da je ovo najkorisnija strategija za otkrivanje značenja novog vokabulara, dok je jedina korisnija strategija obraćanje nastavniku da upotrebi novu reč u rečenici (Šikmanović 2013: 288). Autorka ovo obrazlaže pripadnošću srpskog i engleskog indoevropskoj grupi jezika. Osim što su korisni u otkrivanju značenja novih reči, kognati se pominju i kao jedna od strategija pamćenja reči. Autorka takođe navodi da učenje leksike putem uočavanja kognata spada u grupu tzv. strategija otkrivanja uz koje učenik samostalno otkriva značenje reči.

Ipak, ključ za učenje i upotrebu vokabulara je uviđanje da li površinske sličnosti (izgovor i ortografija) podrazumevaju i sličnost na nivou značenja, kada govorimo o pravim parovima, ili se pak radi o lažnim parovima koji dovode do negativnog transfera. Ivir (1968: 150) smatra da do problema dolazi zato što neizvorni govornik pretpostavlja da je ono što je slično identično u dva jezika. Kako je ovo uverenje učenika potvrđeno elementima koji su slični, to je učeniku još teže da savlada elemente koji su različiti nego da savlada dva elementa koji nemaju ništa zajedničko. Stoga ovaj autor smatra da mogu da se predvide greške u oblasti lažnih parova. Analiza grešaka to i potvrđuje, mada se smatra da leksičko-semantički transfer odslikava međujezik učenika i „smatra se neophodnom i neizbežnom karakteristikom učenja stranih jezika“ (Agustín Llach 2011, cit. prema Vujović 2020: 179).

Vujović (2019) je utvrdila da su lažni parovi najčešći tip grešaka prouzrokovanih leksičkim transferom. U ovom slučaju negativan transfer se javlja „usled učenikovog ubeđenja da dve jedinice koje imaju sličan oblik moraju imati i slično značenje“ (Vujović, 2019: 458). Kada đaci izvedu pogrešan zaključak o sličnosti na nivou značenja dolazi do greške koja je posledica interferencije maternjeg jezika i posledično do negativnog leksičkog transfera jer se neizvorni govornici oslanjaju na prethodno znanje, tj. na znanje maternjeg jezika. Neizvorni govornik čini grešku sa lažnim prijateljima jer „pogrešno generalizira njihovu istovjetnost i podrazumijeva je na svim razinama, a ne uzima u obzir da je proces jezičnog posuđivanja u velikoj mjeri proces razjednačavanja“ (Antunović 1996, cit. prema Lewis 2008: 175).

Kapelan (2014) je analizirala greške u prevođenju koje prave učenici i istraživala tehnike koje se mogu koristiti u nastavi prilikom podučavanja osnovaca lažnim prijateljima. Ova autorka je ustanovila da su đaci imali manje grešaka nakon što su prešli materijal o lažnim parovima (Kapelan 2014: 33), što ukazuje da bi bilo korisno uvesti lažne parove u nastavni plan i program. Kolorado (2007) predlaže da se lažni prijatelji eksplicitno predaju, da nastavnici na tabli napišu par lažnih prijatelja, a zatim da napišu i primere upotrebe tih reči. Da bi se izbegle greške i nejasnoće može se koristiti maternji jezik i prevod. Đaci mogu da zaokružuju problematične reči, crtaju značenje reči ili sami nađu slike koje će povezati sa značenjem. Jednom kad je par lažnih prijatelja uveden, neophodno je primenjivati sve strategije učenja i pamćenja vokabulara i redovno ponavljati i kreirati što više aktivnosti i situacija u kojima se taj par javlja.

Istraživanje

3.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživačkog dela rada je bio da se utvrdi koliko su nastavnici upoznati sa temom kognata, kao i u kojoj meri i na koji način obrađuju kognate, tj. koje tehnike koriste kako bi učenicima skrenuli pažnju na reči slične forme i istog/sličnog ili različitog značenja. Na osnovu pregleda literature pretpostavka je bila da su nastavnici upoznati sa ovim jezičkim fenomenom, ali da ga u okviru nastave ne obrađuju dovoljno jer se kognati ne pominju u udžbenicima i nisu deo nastavnih programa.

3.2. Metodologija

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 45 nastavnika i profesora engleskog jezika (N=45), od čega 75,6% radi u državnim, dok 24,4% radi u privatnim ustanovama. 37,8% radi sa decom osnovnoškolskog uzrasta, 26,7% radi sa srednjoškolcima, dok 35,6% radi u sektoru višeg i visokog obrazovanja. 93,3% uzorka činili su ispitanici ženskog pola.

Ispitanici su popunili onlajn upitnik o stavovima nastavnika prema podučavanju kognata. U prva tri pitanja, uz pomoć Likertove skale, procenili su svoje poznavanje pojmova pravih i lažnih prijatelja, njihovu zastupljenost u nastavi, kao i njihov značaj za usvajanje stranog jezika. U poslednjem pitanju su označili koje od 10 ponuđenih tehnika primenjuju u podučavanju kako bi skrenuli pažnju svojih učenika na ovu jezičku pojavu.

3.3. Rezultati i diskusija

Rezultati upitnika (Tabela 1.) pokazuju da su nastavnici uglavnom dobro upoznati sa pojmom pravih i lažnih kognata. Gotovo 85% ispitanika je ocenilo svoje poznavanje fenomena pravih i lažnih prijatelja kao „dobro” (46,7%) ili čak „odlično” (37,8%), dok je prosečna ocena bila 4,11.

Iako su naši ispitanici dobro upoznati sa ovim pojmovima, pažnju u nastavi im posvećuju samo „ponekad” (prosečna ocena 3,22). Nešto više od polovine ispitanika dalo je taj odgovor (53,3%).

S druge strane, važnost obrađivanja ove teme u nastavi ispitanici su ocenili visoko (prosečna ocena 4,13). Na pitanje koliko je važno obrađivati kognate u nastavi, ponovo je gotovo 85% ispitanika odgovorilo sa „važno je” (46,7%) ili „veoma je važno” (37,8%).

Poznavanje pojma pravih i lažnih kognata	veoma slabo	slabo	umereno	dobro	odlično
	2,2%	6,7%	6,7%	46,7%	37,8%
Učestalost obrađivanja ove teme u nastavi	Nikad	retko	ponekad	često	veoma često
	4,4%	8,9%	53,3%	26,7%	6,7%
Ocena važnosti obrađivanja ove teme u nastavi	uopšte nije važno	nije važno	umereno važno	važno je	veoma je važno
	2,2%	4,4%	8,9%	46,7%	37,8%

Tabela 1. Rezultati upitnika – poznavanje kognata i značaj kognata u nastavi.

Odgovori na poslednje pitanje (Tabela 2.) su pokazali da se nastavnici najčešće odlučuju za eksplicitne tehnike u podučavanju, od kojih su dve najučestalije skretanje pažnje učenika na sličnost/razliku sa maternjim jezikom kada dođe do nerazumevanja (93,3%) i prevođenje pravih i lažnih prijatelja sa srpskog na engleski i obratno (82%). Ređe se odlučuju za identifikovanje srodnih reči u tekstu na stranom jeziku putem podvlačenja/zaokruživanja (44,4%), eksplicitno podučavanje kognata u okviru vokabulara u lekcijama (40%), igre/kvizove (33,3%), kao i pravljenje lista kognata (20%). Nešto kreativnije tehnike su se pokazale kao najmanje popularne među nastavnicima: svega 17,8% ispitanika koristi slike kako bi podučili svoje učenike kognatima; 15,6% koristi sparivanje/sortiranje kognata na karticama, dok se za podučavanje kognata upotrebom rima ili pesama odlučuje samo 8,9% nastavnika.

Strategija koju nastavnici koriste	Procenat
Skretanje pažnje učenika na sličnost/razliku sa maternjim jezikom kada dođe do nerazumevanja	93,3 %
Prevođenje pravih i lažnih prijatelja sa srpskog na engleski i obratno	82%
Identifikovanje srodnih reči u tekstu na stranom jeziku putem podvlačenja/zaokruživanja	44,4%
Eksplicitno podučavanje kognata u okviru vokabulara u lekcijama	40%

Igre/kvizovi	33,3%
Pravljenje lista kognata	20%
Podučavanje kognata korišćenjem slika 17,8%	17,8%
Sparivanje/sortiranje kognata na karticama 15,6%	15,6%
Podučavanje kognata upotrebom rima ili pesama 8,9%	8,9%

Tabela 2. *Strategije koje nastavnici najčešće koriste pri podučavanju kognata.*

Na osnovu rezultata, može se zaključiti da se nastavnici ovom temom bave usput, iako su sa njom dobro upoznati i smatraju je značajnom za usvajanje stranog jezika. Ređe se odlučuju da predaju kognate ciljano, u okviru posebnih jedinica ili aktivnosti, a najčešće se njima bave u analizi grešaka, ili putem prevođenja. Prčić (2019) smatra da je zbog intenzivnog kontakta srpskog i engleskog jezika neophodno uvesti elemente kontrastivne analize u nastavu jezika i podučavati između ostalog i lažne parove jer se time sprečava pogrešna upotreba i postepena izmena norme srpskog jezika koji postaje anglosrpski⁶. Imajući to u vidu, sledi predlog aktivnosti za podučavanje kognata u nastavi engleskog jezika, koje su razvijene u skladu sa direktnim strategijama za usvajanje jezika Rebeke Oksford (1990). Akcenat je na aktivnostima kojima se implicitno podučavaju kognati i kreativnijim aktivnostima u kojima se koriste slika, zvuk i rima jer su ispitanici naveli da te aktivnosti koriste znatno ređe.

3.4. Predlog aktivnosti

U ovom odeljku je dat predlog aktivnosti osmišljenih za lažni par *fabrika – fabric*, ali se one mogu prilagoditi za različite parove. Ove aktivnosti ne predstavljaju plan jednog časa, već služe kao smernica nastavnicima za predstavljanje, vežbanje i produkciju novih reči. Prve tri aktivnosti se mogu koristiti u prvom delu časa namenjenom uvođenju novog vokabulara.

⁶ Prčić (2019) smatra da je neophodno uvesti u nastavu novu disciplinu – kontaktnu jezičku kulturu.

Kompenzaciona strategija – inteligentno zaključivanje⁷ može se koristiti pri podučavanju induktivnim putem, gde učenici sami treba da izvedu značenje reči na osnovu jezičkog konteksta (1. vežba) ili oslanjanjem na nejezička sredstva, tj. sliku ili video (2. vežba). Obe aktivnosti prikazane na Slici 1 mogu se prilagoditi i koristiti i prilikom utvrđivanja gradiva kao strategije pamćenja, kada se od učenika traži da popune rečenice sa jednom od reči iz ponuđenog para. Takođe, aktivnosti se mogu iskoristiti i za diskusiju o filmu, modi, uslovima rada, itd., a ponuđeni mimovi se mogu porediti.

1. Uputstvo: Pogodite značenje podvučene reči na osnovu konteksta.
A lot of workers work in this factory.
My favourite fabric is cotton.
2. Uputstvo: Pogodite šta znače podvučene reči na osnovu slika i videa.

<p>Croft Mill is a company based in the UK that sells <u>fabrics</u>.</p> <p>They provide a lot of different <u>fabrics</u> in different colours.</p> <p>Check their catalogue for the list of all the <u>fabrics</u>.</p>	
--	--

<p>The workers are coming into the <u>factory</u>.</p> 	<p>The workers are leaving the <u>factory</u>.</p>
--	---

Slika 1 – Kompenzaciona strategija – inteligentno zaključivanje

Treća vežba (Slika 2) – prevođenje, spada u grupu kognitivnih strategija i podrazumeva da učenici samostalno prevedu reči *fabric* i *factory*.

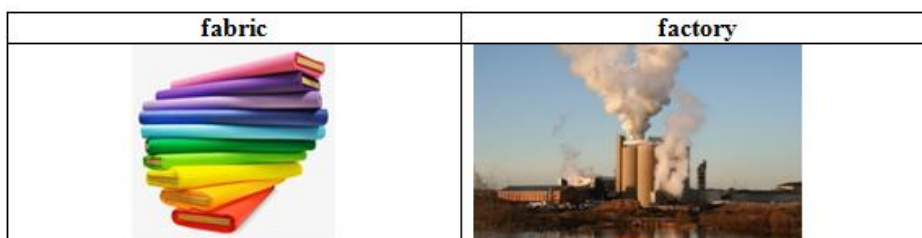
⁷ Kako strategije učenja stranog jezika prevazilaze okvire ovoga rada, ovde ćemo samo napomenuti da prema Oksfordovoj (1990) direktne strategije podrazumevaju rad sa ciljnom jezičkom strukturom i mentalno procesuiranje i dele se na strategije pamćenja, kognitivne i kompenzacione strategije. Više u Oxford (1990).

3. Uputstvo: Nađite na internetu prevod reči *fabric* i *factory*. Koristite onlajn jednojezične rečnike kako biste preveli ove reči i napišite primere. Koja od ove dve reči znači fabrika? Šta znači druga reč? Pročitajte primere koje ste našli. Napišite svoje primere sa ovim rečima.

Slika 2 – Kognitivna strategija – prevođenje

U vežbanjima prikazanim na Slici 3 aktiviraju se strategije pamćenja putem slike, gde učenici treba da povežu reči i pojmove na slikama koje one označavaju (4. vežba) ili da nacrtaju pojmove uz reči (5. vežba).

4. Uputstvo: Zapamtite značenje reči tako što ćete povezati reč i sliku.

5. Uputstvo: Nacrtajte značenja reči *fabric* i *factory*.

Slika 3 – Strategija pamćenja posredstvom slike

U 6. vežbi (Slika 4) radi se o strategiji pamćenja putem izvođenja radnji, tj. koristi se pantomima ili pokret pri upotrebi reči. Ovu aktivnost je najbolje kombinovati sa ostalim aktivnostima u nastavnoj jedinici u kojoj se obrađuju vrste materijala.

6. Uputstvo: Nastavnik demonstrira aktivnost tako što rukom dodiruje svoju majicu i govori: *This is a nice fabric* ili *This is made of nice fabric. It is cotton. It was made in a factory in China, as the label says.*
 Nakon toga đaci urade isto sa svojom odećom ili sa odevnim predmetima/materijalima koje je nastavnik doneo. Alternativa je dijalog u radnji gde kupac ispituje od kog materijala je neki komad.
 Napomena: Ovu strategiju treba koristiti ukoliko nastavnik proceni da je odgovarajuća za njegove/njene učenike. U nekim kulturama i na nekim uzrastima dodirivanje svoje ili tuđe odeće može biti problematično. Tada se na čas mogu doneti različiti komadi tkanine, na osnovu kojih učenici mogu da zaključuju o značenju reči.

Slika 4 – Strategija pamćenja putem izvođenja radnji

U 7. vežbi se aktivira strategija pamćenja putem zvuka, tj. rime (Slika 5), gde se reči uče kroz rime koje ponudi nastavnik ili ih učenici sami

smišljaju. Kako je ovo neretko zahtevno, alternativa je da učenici pronađu pesmu ili video snimak u kom se određena leksička jedinica javlja.

7. Uputstvo: Pronađite reči koje se rimuju sa ciljnim rečima *fabric* i *factory*. Koristite rečnike i internet. Evo primera stihova. Napišite svoje po ugledu na ove primere ili pronađite pesme sa tim rečima.

FACTORY

*Workers strike because working conditions in the factory
are not satisfactory.*

FABRIC

*When making a dress what is the trick?
To find the right fabric!*

Slika 5 – Strategija pamćenja posredstvom zvuka

Poslednja vežba (Slika 6) je inspirisana strategijom pamćenja – ponavljanje gradiva (*reviewing well*).

8. Uputstvo: Popunite rečenice sa rečima *fabric* ili *factory*.

There are a lot of workers in this

Silk is a beautiful.....

The CEO opened a new.....yesterday.

I do not like this It is not very comfortable and it itches.

They produce cars in this.....

If you want a tailor to make you a suit you have to choose thefirst.

Slika 6 – Strategija pamćenja – ponavljanje

Zaključna razmatranja

Obrađivanje pravih i lažnih kognata je značajno kako zbog bržeg i učinkovitijeg usvajanja engleskog jezika, tako i zbog očuvanja srpskog jezika. U prilog tome govori pregled literature, dok je istraživanje sprovedeno u okviru ovog rada potvrdilo hipotezu da nastavnici smatraju da su kognati značajni, ali da ih ne obrađuju dovoljno često u nastavi

Doprinos ovog rada je dvostruk i prvenstveno usmeren na nastavničku praksu. Najpre, pregled literature nudi osvrt na najznačajnije kognate i objašnjenja u vezi sa greškama koje učenici prave, kao i rezultate empirijskih istraživanja kognata u nastavi. Na kraju, izneti su i predlozi aktivnosti na temu kognata koji su kreirani u skladu sa strategijama učenja Rebeke Oksford (1990) u cilju što efikasnijeg usvajanja kognata.

Ove aktivnosti mogu koristiti nastavnicima ne samo za podučavanje kognata, već i za podučavanje vokabulara uopšte, jer predstavljaju svojevrsan pregled najkorisnijih tehnika. Svakako, nisu sve aktivnosti prikladne za sve

učenike. Kao što smo već napomenuli, na nastavnicima je da prilagode aktivnosti potrebama svojih đaka. Sam izbor kognata koji se obrađuju u ponuđenim aktivnostima zavisi od vrste kursa koji se pohađa, nivoa znanja i uzrasta. Na primer, u nastavi poslovnog engleskog problem je često engleska reč *balance* koja na srpskom znači balans, tj. ravnoteža, ali i saldo, ili bilans u kolokaciji *balance sheet* (bilans stanja). S druge strane, ove reči nisu bitne u opštim kursevima jezika. U smislu uzrasta, mala je verovatnoća da će se pojaviti potreba za aktivnostima koje uključuju lažne kognate u radu sa predškolicima, ali zato aktivnosti koje uključuju prave kognate pomenute u pregledu literature mogu biti od koristi (npr. za reči *banana*, *helicopter*, *lemonade*). Već u višim razredima osnovne škole mogu se uvoditi lažni kognati poput *argument-argument* (više u: Kapelan 2014). Takođe, analiza grešaka može da ukaže na to koje kognate treba obraditi, a nastavnici mogu pregledom materijala za kurs (npr. *wordlists* i *glossaries*) unapred utvrditi koje reči mogu biti problematične. Konačno, buduća istraživanja bi se mogla pozabaviti gradiranjem kognata i aktivnosti vezanih za kognate u smislu uzrasta i nivoa znanja, a bilo bi poželjno i istražiti koje od ponuđenih aktivnosti daju najbolje rezultate.

Literatura

- Aguinaga Echeverría, S. (2017). All Cognates are not Created Equal: Variation in Cognate Recognition and Applications for Second Language Acquisition. *Revista Electrónica de Lingüística Aplicada* 16(1): 23-42.
- Agustín Llach, M. P. (2011). *Lexical Errors and Accuracy in Foreign Language Writing*. Bristol: Multilingual Matters.
- Alfaro, D. (2017). *Teaching Cognates to Young Learners Through Reading Tasks* (Bachelor Thesis). Pereira: Universidad Tecnológica de Pereira.
- Antunović, G. (1996). Anglicizmi i prevođenje; bez konzultinga nema happy end. *Suvremena lingvistika* 41-42: 1-9.
- Buntić, D. (1994). *Lažni prijatelji u lingvistici*. Kruševac: Viša tehnološko-tehnička škola.
- Colorado, C. (2007). Using Cognates to Develop Comprehension in English. Dostupno na: <https://www.colorincolorado.org/article/using-cognates-develop-comprehension-english>
- Dimitrijević Savić, J. and Danilović, J. (2011a). Cognate suffixes: (false) friends to the acquisition of productive knowledge of English derivational morphology in Serbian EFL learners. In: *English language and literature studies: image, identity, reality, ELLSIIR Proceedings vol. 1* (N. Tomović, J. Vujić, ur.), Belgrade: Čigoja štampa, 427-436.

- Dimitrijević Savić, J. and Danilović, J. (2011b). Derivational morphology and Serbian EFL learners: three perspectives on the acquisition process. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta* 41: 99-111.
- Friel, B. and Kennison, S. (2001). Identifying German–English Cognates, False Cognates, and Non-cognates: Methodological Issues and Descriptive Norms. *Bilingualism: Language and Cognition* 4(3): 249-274.
- Ivir, V. (1968). Serbo-Croat-English False Pair Types. *Studia Romanica et Anglica Zagrabienisa* 25-26: 149-159.
- Ivir, V. (1985). *Teorija i tehnika prevođenja – udžbenik za III i IV razreda srednjeg obrazovanja prevodilačke struke*. Centar Karlovačka gimnazija, Sremski Karlovci: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Jarvis, S. (2009). Lexical Transfer. In: *The Bilingual Mental Lexicon: Interdisciplinary Approaches* (A. Pavlenko, ed.), Bristol: Multilingual Matters, 99-124.
- Kapelan, J. (2014). Teaching Translation of English-Serbian False Friends to Primary-School Pupils – A New Approach. *Philologia* 12(1): 23–36.
- Koessler, M. & Derocquigny, J. (1928). *Les Faux Amis ou les trahisons du vocabulaire anglais*. Paris: Vuibert.
- Kovačević, Ž. (2009). *Lažni prijatelji u engleskom jeziku: Zamke doslovnog prevođenja*. Beograd: Albatros plus.
- Lewis, K. (2008). Dva aspekta neodređenosti pojma „lažni prijatelji”. U: *Slavistika dnes. Vlivy a kontexty* (M. Prihoda & H. Vankova, eds.), Červeny Kostelec/Praha: P. Mervart/Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 173–189.
- Nicholls, D. (2002). Friend or Foe? False Friends and the Language Learner. *MED Magazine* 3: 1-6.
- Otwinowska, A. & Szewczyk, J. M. (2019). The more similar the better? Factors in learning cognates, false cognates and non-cognate words. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 22(8): 974-991.
- Oxford, R. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York: Newbury House Publishers.
- Prčić, T. (2012). Kako se na engleskom kaže *oldtajmer*? Anglicizmi kao englesko-srpski lažni parovi. *Zbornik Matice Srpske za filologiju i lingvistiku* LV/2: 203-220.
- Prčić, T. (2019). *Engleski u srpskom*. Treće, elektronsko izdanje. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Soto, M. V. B. & Londoño R. A. (2011). *Cognate Recognition Through Reading Strategies Instruction for Written Comprehension Among Ninth Grade Students*. Pereira: Universidad Tecnologica De Pereira, Facultad De Bellas Artes Y Humanidades, Licenciatura En La Enseñanza De La Lengua Inglesa.
- Šikmanović, Lj. (2013). Učenje i usvajanje leksike engleskog kao stranog jezika kod odraslih Neobjavljena doktorska disertacija. Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.

- Veisbergs, A. (1996). False friends dictionaries: A tool for translators or learners or both. In: *Euralex '96 proceedings: Papers submitted to the Seventh EURALEX International Congress on Lexicography in Göteborg, Sweden* (M. Gellerstam et al., eds.), Göteborg: Novum Grafiska, 627-634.
- Vujović, N. M. (2019). Problemi u procesu učenja izazvani negativnim transferom u pisanoj produkciji srpskih studenata koji uče dva tipološki srodna jezika – slučaj italijanskog kao L2 i španskog kao L3. Neobjavljena doktorska disertacija. Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Vujović, N. M. (2020). Leksičko-semantički transfer u međujeziku srbofonih studenata koji uče italijanski kao L2 i španski kao L3. *Filolog – časopis za jezik, književnost i kulturu* 22: 178-196.

**Nina Ilić
Tamara Verežan**

THE IMPORTANCE OF COGNATES IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary: The phenomenon of true and false cognates (friends) is significant not only for theoretical linguistics and translation, but also for language teaching methodology. Kæssler & Derocquigny (1928), who were the first to use the term *false friends*, point out how important it is to incorporate cognates into teaching. Many teaching methodologists (Kapelan 2014; Otwinowska & Szewczyk 2019; Šikmanović 2013) believe that it is necessary to pay attention to cognates in teaching, because true cognates contribute to learning a second language more efficiently, whereas false cognates represent a learning difficulty, and should be dealt with accordingly. The present paper offers an overview of the most important definitions, research on cognates from the perspective of teaching methodology, as well as different techniques which teachers use to direct their students' attention towards the words that are similar in form and similar or different in meaning. It also presents the results of a questionnaire conducted among teachers, which indicate a high awareness of the importance of teaching cognates (over 85% of the respondents marked teaching cognates as important or very important). The results suggest that teachers sometimes (53.3%) pay attention to them, and that they most frequently opt for explicit teaching techniques, such as directing their students' attention towards the similarity/difference with their mother tongue when there is lack of understanding, or translating cognates from English into Serbian and vice versa. They rarely choose a more creative strategy such as matching cognates, using pictures/rhymes, or games/quizzes. Therefore, the authors provide examples of creative exercises that activate different language learning strategies, thus contributing to an efficient acquisition of cognates. Finally, the authors emphasize the importance of adapting these activities to students' needs and choosing the cognates depending on the age, level and course.

Keywords: true cognates, false cognates, teaching English as a foreign language, vocabulary acquisition, language learning strategies